

УДК 373.21.055.52

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-149-154

КУРЧАТОВА Анжеліка –

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7369-0200>
e-mail: kurchat67@gmail.com

ШАПОЧКА Катерина –

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної освіти
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4827-599X>
e-mail: shapochka1111@gmail.com

ВДОВИЧЕНКО Раїса –

кандидат педагогічних наук, доцент,
Директор відокремленого структурного підрозділу
«Фаховий коледж Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3100-6697>
e-mail: vrp1208@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ БАТЬКАМ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У статті охарактеризовано дефініції понять «соціально-психологічна допомога», «діти з особливими освітніми потребами», «інклюзивна освіта». Визначено особливості соціально-психологічної допомоги батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. Проаналізовано Закон України «Про освіту»; дослідження вітчизняних та закордонних вчених щодо проблеми інклюзивної освіти. Виявлено, що провідними завданнями і напрямками психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами є: діагностика, консультування, корекція, психологічна профілактика і гігієна, психологічна просвіта. Окреме місце займає психолого-педагогічний супровід батьків дітей з особливими освітніми проблемами. Окреслено напрямки організації психологічного супроводу батьків при здійсненні інклюзивної освіти. Надано рекомендації батькам щодо роботи з дітьми під час переживання негативної ситуації.

Серед важливих завдань психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами є: корекція і гармонізація батьківсько-дитячих, подружніх і внутрішньосімейних взаємин; корекція неадекватних поведінкових і емоційних реакцій батьків на своїх дітей з особливими освітніми потребами; сприяння особистісного зростання кожного з членів родини дитини з особливими освітніми потребами; підвищення рівня психічного здоров'я батьків дітей з особливими освітніми потребами; їх інформування про потенційні можливості дитини, її перспективи у різних аспектах життя тощо.

Щодо соціальної підтримки батьків дітей з особливими потребами, то у дослідженні послуговуємося загальноприйнятими терміном «дитина з особливими потребами», оскільки він охоплює усі групи дітей, у яких затримано чи порушено хід природного розвитку з раннього дитинства.

Своєчасна й кваліфікована соціально-психологічна підтримка є запорукою покращання життя сімей, що виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: допомога, соціально-психологічна допомога, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, особливі потреби.

KURCHATOVA Anzhelika –

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor Department of Preschool Education
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7369-0200>
e-mail: kurchat67@gmail.com

SHAPOCHKA Kateryna –

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor Department of Special and Inclusive Education
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4827-599X>
e-mail: shapochka1111@gmail.com

VDOVYCHENKO Raisa –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Director of Separate Structural Unit
«Professional College of Admiral Makarov
National University of Shipbuilding»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3100-6697>
e-mail: vrp1208@ukr.net

FEATURES OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL HELP TO PARENTS THAT HAVE CHILDREN WITH THE SPECIAL EDUCATIONAL NECESSITIES

The article describes the definitions of the concepts of «social and psychological assistance», «children with special educational needs», «inclusive education». The features of socio-psychological assistance to parents who have children with special educational needs are determined. The Law of Ukraine «On Education» is analyzed; research by domestic and foreign scientists on the problem of inclusive education is analyzed. It was found that the leading tasks and areas of psychological work with parents of children with special educational needs are: diagnostics, counseling, correction, psychological prevention and hygiene, and psychological education. A separate place is occupied by psychological and pedagogical support for parents of children with special educational problems. The directions of organizing psychological support for parents in the implementation of inclusive education are outlined. Recommendations are given to parents on working with children during the experience of a negative situation.

Among the important tasks of psychological work with parents of children with special educational needs are: correction and harmonization of parent-child, marital and intra-family relationships; correction of inadequate behavioral and emotional reactions of parents to their children with special educational needs; promotion of personal growth of each member of the family of a child with special educational needs; improving the mental health of parents of children with special educational needs; informing them about the child's potential, their prospects in various aspects of life, etc.

Regarding social support for parents of children with special needs, in the study we use the generally accepted term «child with special needs», since it covers all groups of children whose natural development is delayed or disrupted from early childhood.

Timely and qualified socio-psychological support is the key to improving the lives of families raising children with special educational needs.

Key words: assistance, socio-psychological assistance, children with special educational needs, inclusive education, special needs.

Слова Будди: «Стався до усіх доброзичливо, хай кожне ваше слово буде спокійне, привітне, лагідне; хай кожна ваша дія сприятиме виправленню помилки, розвитку добра».

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Батьки – це мати і батько своїх дітей. Батьки приводять дитину у світ та виховують її від народження, піклуються про її матеріальний та духовний добробут. У дітей з особливими освітніми потребами можуть бути як їхні біологічні батьки (які є для них кровно спорідненими), так і прийомні батьки (які можуть не мати кровної спорідненості з виховуваними дітьми). Це є сім'я. Сім'я, як і людина, є основною цінністю нашої держави. Зниження соціальної цінності, через ті чи інші причини окремих категорій сімей, що перебувають у життєво важкій ситуації, потребують невідкладної допомоги спеціалістів, а це саме сім'ї, де є діти з особливими освітніми потребами. Саме у сім'ї відбувається формування особистості будь-якої дитини, у тому числі і з особливими освітніми потребами. Саме тому від характеру взаємовідносин батьків з дитиною залежить наскільки адекватними будуть її контакти з соціальним середовищем.

Тому необхідно вивчити середовище, у якому зростає дитина з особливими освітніми потребами комплексно і багатобічно.

Належна робота з такими батьками сприятиме оптимізації навчання, розвитку і соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

Розвиток інклюзивної освіти ставить високі вимоги до психологічної і педагогічної компетентності батьків. Разом із тим практичний досвід і наукові дослідження показують, що традиційні рекомендації, які надаються їм щодо корекційної роботи з дитиною, не мають достатньої ефективності [5, с. 131]. Причиною є те, що не враховуються специфічні психологічні особливості сім'ї, які виникають в умовах тривалого стресу у зв'язку з народженням дитини з порушеннями психофізичного розвитку.

Головне завдання психолога у роботі з сім'єю, де є дитина з особливими потребами, – допомогти батькам побачити реальну перспективу розвитку своєї дитини, з'ясувати можливі труднощі соціального розвитку, які виникають у певні вікові

періоди, організовувати належний корекційний вплив, який дозволить оптимізувати подальший розвиток дитини [8, с. 125].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До науковців, які досліджують проблеми інклюзивної освіти в Україні, зокрема, проблеми дітей з особливими потребами, допомогу батькам, які мають дітей з ООП, належать такі вчені, як: К. Борисенко, Е. Борщ, О. Деркачук, С. Євтух, Ю. Литвиненко, Л. Чеховська та інші.

Проблеми сімей, що виховують дітей з особливими освітніми потребами, висвітлювались у працях таких дослідників, як А. Душка (надання психологічної допомоги родинам дітей із порушеннями психофізичного розвитку, розроблення технологій психологічного впливу на психоемоційний стан батьків), Г. Цикото (навчання батьків ефективним засобам взаємодії з дитиною в побутових й навчальних ситуаціях).

За останні роки проблеми підтримки сімей, які виховують дитину з порушеннями в розвитку, були розглянуті низкою зарубіжних (Т. Алексєєнко, О. Арсенєва, А. Душка) та вітчизняних вчених (З. Удич, Н. Майструк, І. Макаренко, О. Пюра, Т. Соловйова, Г. Сорока, В. Тимська, І. Сухіна, Т. Чечко, Л. Штефан та ін.). Тим часом питання соціально-психологічної підтримки батьків, які мають дітей з особливими освітніми потребами, потребує подальшого вивчення.

Мета статті – проаналізувати особливості соціально-психологічної допомоги батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Концепції сімейного і родинного виховання наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку». І це закономірно, адже побудувати повноцінну національну школу без активної участі й підтримки сім'ї неможливо. В останні роки в різних наукових дослідженнях з'явилися роботи про необхідність активного вивчення сім'ї, яка

виховує дитину з особливими потребами. Науковців і практиків цікавлять питання не лише формування у дітей нових умінь та навичок, вони розглядають сім'ю як основний стабілізуючий фактор адаптації дитини до життєвих умов. Тому психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини.

Аналізуючи особливості соціально-психологічної допомоги батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами, варто дати визначення дефініції поняття «діти з особливими освітніми потребами» (далі – діти з ООП). Це новий, недостатньо усталений термін, пов'язаний з утвердженням принципів інклюзивної (інтегрованої) освіти.

У Законі України «Про освіту» «особа з особливими освітніми потребами» – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [4].

Діти з особливими освітніми потребами мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими порушеннями. Це визначає їхні психологічні особливості і проблеми: підвищена потреба у захисті; спрямованість переживань у минуле; невпевненість у собі; відповідальність за прийняття рішення найчастіше перекладається на оточуючих; низька осмисленість життя; у міжособових стосунках спостерігаються підлеглі стосунки; низький рівень емпатії; конфліктність поведінки [8, с. 125]. Усе це впливає на загальну сімейну ситуацію.

Загалом сім'ї, де є діти з особливими освітніми потребами, мають низку особливостей. Більшості батьків властиве специфічне ставлення до дитини. Воно пов'язане з побоюваннями за її здоров'я. Батьки пред'являють поступливі, а насправді інфантильні вимоги до дитини. При цьому всі їхні зусилля концентруються на збереженні здоров'я дитини, як наслідок, – особистісний розвиток дітей з ООП є недостатнім [3, с. 71].

У контексті соціальної підтримки батьків Т. Алексеєнко акцентує увагу на ролі підвищення участі сім'ї в задоволенні потреб дітей із особливостями розвитку і створенні умов для їх повноцінної самореалізації, знятті обмежувальних бар'єрів, а також спеціальної підготовки батьків до виховання цієї категорії дітей, створенні оптимальних умов для соціальної адаптації таких сімей у суспільстві [1, с. 65].

Разом з тим Л. Кобилянська наголошує, що соціально-психологічна підтримка сімей, які виховують дитину з особливими освітніми потребами – це широкий спектр довгострокових заходів комплексного (медичного, правового, економічного, психолого-педагогічного) характеру, спрямованих на розширення контактів сім'ї, подолання соціального виключення, залучення до суспільного життя; надання адекватної інформації про перспективи розвитку дитини та її специфічні потреби; сприяння в організації комплексної діагностики і якомога ранішому початку освітнього

процесу; надання повноцінної інформації про державну та громадську підтримку, можливі пільги; сприяння спеціалістам різного фаху в складанні індивідуального реабілітаційного «маршруту» розвитку дитини; налагодження сімейного мікроклімату; організація психологічної підтримки батьків та інших членів сім'ї; організація правової підтримки сім'ї, захист її законних прав та інтересів [6, с. 57].

Підтримуємо думку О. Деркачук, Е. Борщ, що «...допомога батькам дітей з ООП є надзвичайно актуальною проблемою нашого суспільства... Батьки повинні намагатися тримати себе у рівновазі, контролювати свої реакції та дії, намагатися не демонструвати дитині з ООП власних емоційних переживань та страхів. У будь-яких ситуаціях батькам необхідно привести себе у максимально стабільний психологічний стан, що неодмінно допоможе зберегти психологічне здоров'я дитини з особливими освітніми потребами» [7, с. 73].

Батьки дітей з особливими освітніми потребами можуть стикатися зі стресом та втомою від постійної роботи зі своїми дітьми, особливо якщо їхні діти мають важкі форми ООП, які вимагають більшої уваги, обслуговування та підтримки. Тому вони можуть відчувати такі емоції, як втома, розчарування та стрес. Отож, важливо, щоб батьки отримували підтримку та допомогу від інших членів родини, друзів та професіоналів, щоб зберегти здоровий баланс у своєму житті.

До провідних завдань психологічної роботи з батьками дітей з ООП належать: діагностика психологічних характеристик сім'ї, що виховує дітей з ООП, провідних труднощів в її повсякденному житті та психологічних причин цих труднощів; консультування: надання необхідних відомостей щодо подолання виявлених труднощів; корекція (стосунків у сім'ї, ставлення до дитини з ООП, емоційних станів батьків, неадекватних патернів поведінки й установок, способів реагування тощо); психологічна профілактика і гігієна (оздоровлення взаємин у сім'ї, оволодіння навичками саморегуляції тощо); психологічна просвіта – підвищення психологічної культури батьків дітей з ООП [9, с. 532].

Організація психологічного супроводу батьків при здійсненні інклюзивної освіти повинна спиратись на досвід спеціальної психології, яка пропонує роботу з батьками об'єднувати у два напрямки:

- освітньо-просвітницька робота з батьками усіх дітей;
- психологічний супровід сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами [11, с. 39].

Передусім треба встановити контакт, зрозуміти їхню мову і навчити своєму. Інша важлива задача роботи з батьками – поступове формування у них розуміння того, що рано чи пізно дитина буде жити самостійно, тому наша мета зробити його максимально адаптованим. Головне завдання психолога, соціального педагога у роботі з сім'єю полягає в тому, щоб батьки з його допомогою

змогли побачити реальну перспективу розвитку своєї дитини, визначили можливі труднощі соціального розвитку, які виникають в певні вікові періоди, а також визначити свою роль в процесі психолого-педагогічного супроводу дитини.

Основні форми роботи під час надання соціально-психологічної допомоги батькам дітей з ООП: індивідуальні консультації, індивідуальна психотерапія, групи спілкування батьків, групова психотерапія, ігрові батьківські групи, батьківсько-дитячі групи, спільна підготовка і проведення дитячих свят і театральних-ігрових вистав, письмові форми викладання проблеми. Всі з перерахованих форм роботи мають на меті налагодження контакту між батьками і дитиною. Результатами груп спілкування є соціалізація батьків дітей з особливими освітніми потребами [7, с. 73].

Проведення психологом і соціальним педагогом індивідуальних консультацій з батьками допоможе їм реалістично сприйняти себе і свою дитину, усвідомити її проблеми та особливості, зрозуміти завдання соціально-психологічної і корекційної роботи. Консультативний вид роботи повинен враховувати методичний (освоєння спеціальних програм, технологій, педагогічних інновацій тощо) і психологічний (особливості дитини, її можливості, адаптація у суспільстві) аспекти. Залучення батьків до спеціальних навчальних-просвітницьких програм позитивно впливатиме на налагодження стосунків між батьками і дітьми, сприятиме відновленню функціональних зв'язків сім'ї. Активна участь батьків в освітньому процесі закладу освіти, зокрема, навчанні дитини, а також залучення до шкільних засідань або волонтерська діяльність у школі – це перший крок до усвідомлення батьками своєї ролі в команді закладу освіти, інклюзивного класу, групи [10, с. 418].

Для дитини будь-яка негативно пережита подія може спричинити зупинення особистісного розвитку. Батькам необхідно в даній ситуації пам'ятати про наступні рекомендації: дайте дитині зрозуміти: ви серйозно ставитеся до її переживань і ви знали інших дітей, які теж через це пройшли («Я знаю одного сміливого хлопчика, з яким таке сталося»); створіть атмосферу безпеки (обіймайте дитину якнайчастіше, розмовляйте з нею, беріть участь у її іграх); подивіться разом із дитиною «хороші» фотографії – це дозволить звернутися до приємних образів з минулого, послабить неприємні спогади; зводьте розмови про подію з опису деталей на почуття; допоможіть дитині збудувати життєву перспективу (конкретні цілі на конкретні терміни); повторюйте, що відчувати безпорадність, страх, гнів абсолютно нормально; підвищуйте самооцінку дитини (частіше хваліть її, підтримуйте); заохочуйте ігри дитини з піском, водою, глиною (допоможіть йому винести свої переживання у вигляді образів) [2].

Упродовж багатьох років кафедра спеціальної освіти Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського співпрацює з різними установами міста Миколаєва, де проводиться корекційно-реабілітаційна робота з людьми з інвалідністю. Тісна співпраця налагоджена з КУ

«Міський центр комплексної реабілітації для дітей та осіб з інвалідністю» Миколаївської міської ради, який пропонує різноманітну допомогу дорослим, у тому числі і батькам дітей з особливими потребами. Центр створений заради досягнення душевної рівноваги, розвитку уміння піднятися над проблемами і швидко знайти рішення, регенерації сили у стосунках на фоні життєвих негараздів. Фахівці центру є сертифікованими експертами з біосугестивної терапії, позитивної психотерапії, арт-терапії, сімейної медіації та експертами в галузі здоров'я. Центр пропонує різноманітні курси та тренінги для дітей та дорослих з покращення їхнього особистісного розвитку та забезпечення їхньої соціальної інтеграції. В центрі батьки можуть сформувати поняття особистого простору, сформувати правила покращення відносин, розвинути здатність до самоцінності, самовираження і самопізнання. Фахівці Центру допоможуть зрозуміти, як ви сприймаєте цей світ, краще зрозуміти себе та інших, наповнити стосунки смислами та збагатити духовне життя. А це сприятиме вибудовуванню особистого шляху до особистої гармонії. Фахівці проводять індивідуальні консультації з батьками щодо допомоги дітям з ООП, підтримки їхнього розвитку та виховання; здійснюють фізичну реабілітацію батькам дітей з особливими освітніми потребами, тому що батьки повинні пам'ятати, що важливо не забувати про своє фізичне та психічне здоров'я, щоб бути здатними допомагати своїм дітям.

У рамках консультативно-корекційної допомоги батькам у розв'язанні проблем психологи Центру використовують різні форми роботи: тренінгові вправи, спрямовані на формування та розвиток почуття батьківської любові «Сім кроків на зустріч один одному», «Гармонізація стосунків», «Світ сімейних захоплень», «Внутрішньосімейні взаємини», «У мене є проблема», «Мій життєвий шлях», «Я і моя дитини», «Як створити безпечний простір для дитини вдома», «Як діяти у випадках гострої емоційної реакції дитини», «Психологічне здоров'я батьків – запорука успішного розвитку дитини», «Впевнена, невпевнена та агресивна поведінка», «Крила підтримки». Адаптовані методи психологічної допомоги сприяють стабілізації емоційного стану родин, допомагають дітям із ООП адаптуватися до змін і забезпечують підтримку батькам у подоланні викликів.

Сучасними підходами, до яких залучаються студенти та викладачі кафедри, входять нові сучасні напрямки, такі як:

- Ток-шоу – діалог, що дає змогу: різнобічно осмислити наявні знання і життєвий досвід батьків; освоювати нові знання; формувати переконання, світогляд, активну життєву позицію; розвивати вміння вести діалог: будувати доказовий ряд, критикувати і слухати критику, переконувати; формулювати думки, публічно висловлюватися.

- Смартмоби – це форма соціальної організації людей за допомогою засобів мережі інтернет та бездротових пристроїв – смартфонів. Обирається найактивніша людина серед батьків та

«запалюється» ідеєю смартмобу. Відтак вона передає цю ідею, як естафету, іншим батькам за допомогою соціальних мереж, мобільних додатків та інших засобів. Основна мета смартмобу – залучити батьків до спільної діяльності.

У межах соціальної підтримки заслуговує уваги така форма соціально-педагогічної підтримки батьків як «Батьківські посиденьки» – групова форма взаємодії фахівців і батьків, за якої батьки виступають активними учасниками процесу, мають можливість ініціювати тему для обговорення, що є актуальною для них. Таке об'єднання членів сімей у батьківську громаду сприяє неформальному та відкритому спілкуванню між ними, а зміст роботи фахівця полягає у формуванні навичок самостійного подолання труднощів. Темі зустрічей визначаються відповідно до потреб батьківських груп, як от: «Законодавче забезпечення соціального захисту дітей з особливостями психофізичного розвитку», «Мережа реабілітаційних установ», «Форми роботи з батьками; діючі програми підтримки батьків», «Проект соціальної підтримки», «Школа соціальних знань».

Центр проводить культурно-дозвілєву діяльність для дорослих. Робота організатора культурно-дозвілєвої діяльності заключається у проведенні майстер-класів, концертів, виховних годин, ігор, творчих годин для відновлення та укріплення сімейних зв'язків між батьками та дітьми за таким спільним напрямком «Крокуємо разом», «Суботній вечір», «Фестиваль майстрів» для популяризації культурних і моральних цінностей сімей дітей з ООП, зберігання та розвитку родинних традицій, уподобань, хобі. Також спонукаємо батьків обмінюватися досвідом сімейного виховання, розкривати свої творчі здібності, батькам пропонується проявити свої вміння, майстерність у різних галузях – мистецтво, спорт, сімейні традиції хобі тощо.

Практично у всіх заходах бере участь професорсько-викладацький склад кафедри та студенти, які навчаються на спеціальності.

Проходячи реабілітацію в Центрі, жодна особа з інвалідністю не залишається на самоті, а батьки отримують підтримку і допомогу. Комунікація, освітня підтримка, індивідуалізація та створення позитивного середовища у Центрі формують той фундамент, на якому будується успіх кожної дитини. Спільні зусилля батьків та персоналу Центру направлені на те, щоб забезпечити кожній дитині можливість розкрити свій потенціал та відчути себе повноцінною частиною суспільства.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Узагальнюючи вище викладену інформацію, варто зазначити, що соціально-психологічна робота з батьками дітей з особливими освітніми потребами – це система узгоджених, цілеспрямованих заходів, які здійснюються психологом з використанням досягнень психологічної науки і практики в інтересах клієнта, де клієнтом виступають батьки дітей з особливими освітніми потребами. Допомога батькам, які мають дітей з ООП, є дуже важливою, оскільки це

допоможе зменшити навантаження на батьків та забезпечити дітям з ООП кращі умови для життя та розвитку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т., Жданович Ю., Малиношевський Р. Соціально-педагогічна підтримка дітей та учнівської молоді : монографія. Київ: Задруга, 2017. 168 с.
2. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / авт. кол., заг. ред. В. Панка, І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с.
3. Заболотна Н., Зінченко А., Комарова Н., Романова Н. Організація діяльності громадських організацій, які надають допомогу хворим дітям : метод. посіб. Київ, 2007. 92 с.
4. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n8> (дата звернення: 17.03.2025).
5. Ілляшенко Т., Жук Т. Проблема психолого-педагогічної допомоги батькам, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. *Харківський осінній марафон психотехнологій – 2019*. Частина 2. Тези доповідей. 2019. С. 131-135.
6. Кобилянська Л. Взаємодія соціального гувернера з сім'єю, що виховує дитину інваліда. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Київ. 2002. Кн. 2. С. 57-62.
7. Матохнюк Л., Максименко Ю. Допомога батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2023. Вип. 3. С. 73-78.
8. Подкоритова Л. Зміст психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. №1. Т. 2. С. 125-129.
9. Пюра О. Прикладні аспекти соціально-педагогічної роботи з батьками дитини з особливими освітніми потребами. *Молодий вчений*. 2017. № 2. (42). С. 532-536.
10. Соловйова Т. Соціально-педагогічна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю в закладах дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 5. С. 418-429.
11. Файермен О. Соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2022. № 1 (23). С. 39-48.

REFERENCES

1. Aliksieienko, T., Zhdanovych, Yu., Maly-noshevskyi, R. (2017). *Sotsialno-pedahohichna pidtrymka ditei ta uchnivskoi molodi : monohrafiia*. [Socio-pedagogical support of children and students: monograph] Kyiv: Zadruha. 168 s. [in Ukrainian]
2. Hrupovi formy roboty v systemi psykhosotsialnoi dopomohy ditiam i simiam, shcho opynylys u skladnykh zhyttievkykh obstavynakh vnaslidok viiskovykh dii (dosvid uprovadzhennia) (2020). [Group forms of work in the system of psychosocial assistance to children and families who found themselves in difficult life circumstances as a result of military actions (implementation experience)] / avt. kol., zah. red. V. Panka, I. Tkachuk. Kyiv : Nika-Tsentr. 122 s. [in Ukrainian]
3. Zabolotna, N., Zinchenko, A., Komarova, N., Romanova, N. (2007). *Orhanizatsiia diialnosti hromadskykh orhanizatsii, yaki nadaiut dopomohu khvorym ditiam : metod. posib*. [Organization of activities of public organizations that provide assistance to sick children: methodical manual] Kyiv. 92 s. [in Ukrainian]

4. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2017). [Law of Ukraine "On Education"] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n8> (data zvernennia: 17.03.2025). [in Ukrainian]

5. Illiashenko, T., Zhuk, T. (2019). Problema psykholoho-pedahohichnoi dopomohy batkam, yakii vykhovuut ditei z osoblyvymy osvitimy potrebamy. [The problem of psychological and pedagogical assistance to parents raising children with special educational needs] Kharkivskiy osinnii marafon psykhotekhnolohii – 2019. Chastyna 2. Tezy dopovidei. S. 131-135. [in Ukrainian]

6. Kobylanska, L. (2002). Vzaemodiia sotsialnoho hovernera z simieiu, shcho vykhovuie dytnu invalida. [Interaction of a social tutor with a family raising a disabled child] Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. Kyiv. Kn. 2. S. 57-62. [in Ukrainian]

7. Matokhniuk, L., Maksymenko, Yu. (2023). Dopomoha batkam, yakii maiut ditei z osoblyvymy osvitimy potrebamy. [Help for parents who have children with special educational needs] Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezpererвної osvity. Seriya «Pedahohika. Psykholohiia». Vyp. 3. S. 73-78. [in Ukrainian]

8. Podkorytova, L. (2020). Zmist psykholohichnoi roboty z batkami ditei z osoblyvymy osvitimy potrebamy. [The content of psychological work with parents of children with special educational needs] Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii. №1. T. 2. S. 125-129. [in Ukrainian]

9. Piura, O. (2017). Prykladni aspekty sotsialno-pedahohichnoi roboty z batkami dytny z osoblyvymy osvitimy potrebamy. [Applied aspects of socio-pedagogical work with parents of a child with special educational needs] Molodyi vchenyi. № 2. (42). C. 532-536. [in Ukrainian]

10. Soloviova, T. (2018). Sotsialno-pedahohichna robota z simiami, yakii vykhovuut dytnu z invalidnistiu v zakladakh doshilnoi osvity. [Socio-pedagogical work with families raising a child with a disability in preschool institutions] Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. № 5. S. 418-429. [in Ukrainian]

11. Faiermen, O. (2022). Sotsialna pidtrymka batkiv ditei z osoblyvymy potrebamy. [Social support for parents of children with special needs] Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky. № 1 (23). S. 39-48. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КУРЧАТОВА Анжеліка – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Наукові інтереси: особливості соціально-психологічної допомоги батькам дітей з особливими освітніми потребами.

ШАПОЧКА Катерина – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Наукові інтереси: особливості соціально-психологічної допомоги батькам дітей з особливими освітніми потребами.

ВДОВИЧЕНКО Раїса – кандидат педагогічних наук, доцент, Директор відокремленого структурного підрозділу «Фахового коледжу Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова».

Наукові інтереси: особливості соціально-психологічної допомоги батькам дітей з особливими освітніми потребами.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KURCHATOVA Anzhelika – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Department of Preschool Education Admiral Makarov National University of Shipbuilding.

Scientific interest: features of social and psychological help to parents that have children with the special educational necessities.

SHAPOCHKA Kateryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Department of Special and Inclusive Education Admiral Makarov National University of Shipbuilding.

Scientific interest: features of social and psychological help to parents that have children with the special educational necessities.

VDOVYCHENKO Raisa –Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Director of Separate Structural Unit «Professional College of Admiral Makarov National University of Shipbuilding».

Scientific interest: features of social and psychological help to parents that have children with the special educational necessities.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2025 р.

Стаття прийнята до друку 15.03.2025 р.

УДК 378.147:355.233]:004.77

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-154-159

ЛИТВИН Андрій –

старший викладач кафедри радіоелектронних систем пунктів управління Повітряних Сил

Харківського національного університету

Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1962-6356>

e-mail: ravshan73@ukr.net

КОЦЮБА Василь –

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри тактики та загальновійськових дисциплін

Харківського національного університету

Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6336-8193>

e-mail: vasyl.kotsyuba@gmail.com

МАТЮХ Юрій –

викладач кафедри радіоелектронних систем пунктів

управління Повітряних Сил